

Opengrondstuinbouw

Kernpunten:

- productiewaarde opengrondstuinbouw met 2% gedaald
- opbrengsten wintergroenten vallen tegen, resultaten opengrondsgroentebedrijven iets verslechterd
- beperkte groei biologische opengrondstuinbouw
- stijgende concurrentie door EU-uitbreiding en handelsliberalisatie
- project seizoenarbeid succesvol in opengrondstuinbouw
- goede prijzen appels en peren, resultaten fruitbedrijven goed
- export bloembollen met 7% gedaald, resultaten bloembollenbedrijven achteruit
- lichte teruggang resultaten boomkwekerijbedrijven

9.1 Markten

De productiewaarde van de opengrondstuinbouw daalde in 2002 met 2% ten opzichte van het jaar ervoor (tabel 9.1). Tussen de verschillende subsectoren is een duidelijke scheiding te trekken met aan de ene kant de opengrondsgroente-, fruit- en bloembollenteelt en aan de andere kant de boomteelt. De eerstgenoemde sectoren vertoonden een terugval in de productiewaarde, terwijl de productiewaarde van boomteelt in 2002 iets toenam.

Tabel 9.1

Productiewaarde (mln. euro) opengrondstuinbouw in Nederland, 1990-2002

	1990	1995	1999	2000	2001	2002	2002 in % van 2001
Opengrondsgroenteteelt (excl. uien)	463	434	447	363	453	430	95
Fruitteelt	309	313	309	326	349	330	94
Bloembollenteelt	381	504	545	563	600	570	95
Boomteelt	346	433	534	548	535	560	105
Totaal opengrondstuinbouw	1.499	1.684	1.835	1.800	1.937	1.890	98

Bron: Productschap Tuinbouw.

9.1.1 Opengrondsgroente

De totale bloemkoolproductie in 2002 was ondanks de groei van het areaal kleiner dan in 2001; ook de prijzen waren lager. Door het ruime aanbod van witlof zakten de prijzen in de laatste twee maanden van 2002 weg. Het prijsniveau van spruiten was eind 2002 matig doordat de vraag vanwege het warme weer beperkt was. Twee korte vorstperioden hebben de prijzen wel omhooggestuwd, de telers konden daarvan maar beperkt profiteren omdat een deel van de oogst bevroren was en een groot deel van mindere kwaliteit was. Het spruitenseizoen is dus niet goed te noemen. Ook prei kende kwaliteitsproblemen als gevolg van het weer. De afzet van bewaarkool verloopt tot medio maart goed.

Internationale samenwerking noodzakelijk

Een aanzienlijk deel van de Nederlandse opengrondsgroenteproductie wordt geëxporteerd naar Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Voor Nederlandse producenten(verenigingen) lijkt het niet mogelijk een positie als vaste leverancier van Duitse en Britse supermarktketens te bemachtigen, omdat deze organisaties bij voorkeur streven naar samenwerking met producenten(verenigingen) in eigen land en de Nederlandse producten vooral gebruiken om gaten in het Britse en Duitse aanbod op te vullen. Wellicht is het mogelijk aan te sluiten bij Duitse en Britse producentenverenigingen die wél direct leveren aan detailhandelorganisaties of om de positie van voorkeursleverancier te verwerven bij Nederlandse internationaal opererende detailhandelorganisaties. Om blijvend te kunnen voldoen aan de eisen van de kwaliteitsprogramma's van deze supermarktondernemingen dienen op korte termijn gecertificeerde kwaliteitszorgsystemen ingevoerd te worden (Stokkers et al., 2002).

Biologische opengrondsgroenteteelt in kaart

In 2002 waren ongeveer 307 bedrijven actief op het gebied van de biologische opengrondsgroenteteelt, waarvan ongeveer 22 bedrijven (deels) in omschakeling. Tot de biologische opengrondsgroenten worden zowel industrieproducten (1.050 ha) als verse producten (1.686 ha) gerekend. De belangrijkste industrieproducten zijn doperwtten, spinazie, sperziebonen en suikermaïs. Verse producten worden onderverdeeld in bewaarproducten als peen, uien en kool en dagverse producten als ijsbergsla, prei, pompoen, witlof, bloemkool en sperziebonen.

Marktleider in de afzet van biologische opengrondsgroenten is Nautilus, een coöperatie van 135 telers hoofdzakelijk gevestigd in de Flevopolder. Nautilus is sterk georiënteerd op de export. Van de industrieproducten en bewaarproducten is naar schatting 75% verwerkt en afgezet in het buitenland. De trend naar zelfvoorziening die is ingezet in het buitenland (met name in het Verenigd Koninkrijk en Duitsland) beperkt de exportmogelijkheden van Nederlandse opengrondsgroenten (Biologica, 2003).

Effecten uitbreiding EU en handelsliberalisatie voor de Nederlandse opengrondstuinbouw

In 2004 breidt de EU uit met 10 landen. In 2007 volgen Roemenië en Bulgarije. Op dit moment zijn verschillende handelsregelingen tussen de EU en deze landen van kracht. Zo zijn er tariefcontingenten voor diverse producten: vastgestelde hoeveelheden die jaarlijks zonder douaneheffingen mogen worden geïmporteerd in de EU. Ook geldt voor diverse producten, zoals appels en peren, het systeem van entreeprijzen. Deze regelingen, die de EU-markt vrijwaren van goedkope invoer, verdwijnen als de kandidaat-lidstaten toetreden. De productie van opengrondsgroenten en aardappelen in landen als Polen, Hongarije en Roemenië zal dan vermoedelijk toenemen, gegeven de relatief goedkope grond en arbeid én het relatief gunstige klimaat voor deze teelten. Om aansluiting te vinden op de internationale markt zullen deze landen wel de teelt, distributie en verwerking moeten moderniseren. Het is de vraag of hiervoor voldoende financiële spankracht aanwezig zal zijn. Zo ja, dan zal de Nederlandse opengrondstuinbouw in de toekomst naar verwachting vooral op de prijsbewuste Duitse markt hevige concurrentie ondervinden uit deze landen (Van Berkum et al., 2002).

De hervormingsvoorstellen van de Europese Commissie voor het GLB kunnen eveneens gevolgen hebben voor de Nederlandse opengrondstuinbouw (zie par. 10.1).

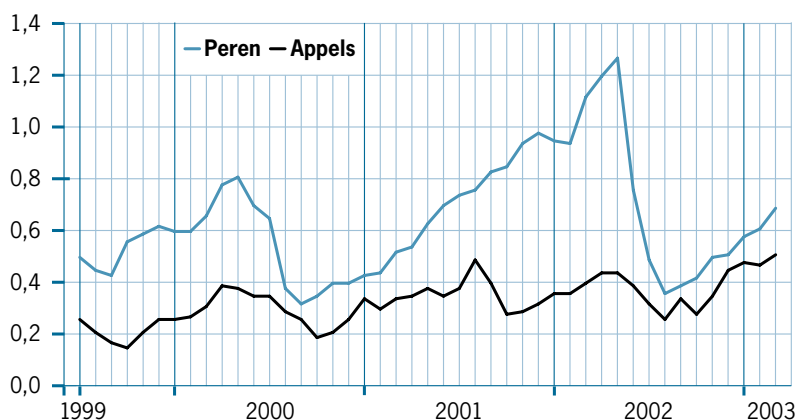
Onder invloed van handelsliberalisatie zal naar verwachting de tendens tot internationalisatie en schaalvergroting van marktpartijen verder doorzetten. Het is daarom van groot belang dat de Nederlandse telers de komende jaren een goede positie weten te verwerven in internationale netwerken op het gebied van teelt, toelevering en handel. De concurrentie zal in de toekomst meer gevoerd worden tussen (grensoverschrijdende) ketens en netwerken en minder tussen landen (Van Berkum et al., 2002; Van der Scheer, 2003).

9.1.2 Fruit

De oogst van peren bedroeg in 2002 171.000 ton, iets lager dan voorspeld. Gezien de hoogte van de voorraden per 1 januari 2003 verliep de afzet eind 2002 vlot. Op 1 januari 2003 was al tweederde van de geproduceerde hoeveelheid Conference verkocht, een jaar eerder was dit slechts de helft. De middenprijs voor het oogstjaar 2002 komt om en nabij de 60 cent uit (figuur 9.1).

De appelproductie was in 2002 350.000 ton, beduidend minder dan in 2001. De Elstar- en Jonagoldproductie waren in 2002 ongeveer gelijk: respectievelijk 130 en 136 duizend ton. De voorraden namen, vanwege de gunstige prijsvorming, sneller af dan in 2001. De middenprijs voor appels zal voor het oogstjaar 2002 uitkomen op ongeveer 40 cent.

In 2002 werd circa 60% van de afzet via de veilingklok verhandeld. Verkoop vanaf hout en vanuit de koelcel hebben beide een aandeel van 16% (CBS, Structuurenquête).

Figuur 9.1 Prijzen van appels en peren (euro/kg)

Bron: Productschap Tuinbouw.

Nieuwe (inter)nationale samenwerkingsorganisaties

Eind 2002 is de eerste Europese coöperatie in de fruitsector opgericht, de European Fruit Co-operation (EFC), een samenwerkingsverband tussen Fruitmasters (NL), Haspengouw (België) en WLZ/WOG (Duitsland). Via deze nieuwe coöperatie willen de partijen samenwerken op het gebied van marketing en reclame. Ook in Nederland zijn er plannen om de krachten te bundelen. The Greenery en Fruitmasters willen onder de naam Fruit XL het fruitaanbod en de verkoop van beide telersverenigingen bundelen om zo een betere prijsvorming voor de producten te realiseren. De plannen voor oprichting van Fruit XL zijn vooralsnog afgeblazen door de NMA.

Afzetcoördinator biologische fruitteelt aangesteld

Het areaal biologisch hardfruit is in 2002 ten opzichte van 2001 gegroeid tot 320 ha. Deze toename met zo'n 50% komt van bedrijven die vanaf 1999 in omschakeling waren en in 2002 het predikaat biologisch kregen. Het totale areaal, inclusief van bedrijven in omschakeling, is stabiel gebleven. In totaal zijn er ongeveer 30 biologische fruitteeltbedrijven in Nederland.

De oogst viel tegen in 2002 en de opbrengst van het biologische fruit, merendeels appels, is fors lager dan verwacht. Om de afzet van biologisch fruit te bevorderen is op initiatief van telersvereniging Prisma per 1 september 2002 een afzetcoördinator aangesteld (Biologica, 2003).

9.1.3 Bloembollen

Voor de voorjaarsbloeiers, zoals tulpen, narcissen en hyacinten verliep het groeiseizoen 2001/2002 goed. De winter was mild met veel zon en natte perioden. De oogst van alle voorjaarsbloeiers was redelijk tot goed. Wel waren er veel kwaliteitsproblemen bij tulpen als gevolg van zuur. De prijzen zijn in 2002 sterk gedaald, vooral voor tulpen. De lagere prijzen in voorafgaand broeiseizoen, de economische teruggang en de areaaluitbreiding in Nederland speelden hierbij een rol.

De oogst van zomerbloeiers, zoals lelies, gladiolen en dahlia's was in zowel kwantitatief als kwalitatief opzicht normaal tot goed. De prijzen van lelies stonden ook in 2002 weer onder druk. Voor Aziatische lelies is de markt wel enigszins aangetrokken, mede door de lichte krimp in het areaal. Oriëntaal lelies lagen slechter in de markt vanwege een uitbreiding van het areaal in Nederland en een stagnerende vraag bij belangrijke afnemers. Ook de groei van het areaal in het buitenland speelt een rol. De prijzen van dahlia's waren net na de oogst laag, later in het afzetseizoen liepen de prijzen weer wat op. De markt voor gladiolen is al jaren matig.

Flinke daling export

De Nederlandse bloembollensector heeft mondiaal gezien een stevige positie. Ruim 80% van de wereldhandel komt uit Nederland. In Nederland zijn de teeltomstandigheden zéér goed en wordt een breed, kwalitatief en innovatief assortiment geteeld. Bovendien is een goed distributie- en verkoopnetwerk in het buitenland aanwezig. Om het seizoen te verlengen worden bloembollen onder andere in Frankrijk, Australië en Nieuw-Zeeland geproduceerd onder Nederlandse regie (Rabobank, 2002). Dit neemt niet weg dat de exportwaarde in de periode juli tot en met december 2002 7% lager was dan in 2001: 486 mln. euro, vergelijkbaar met 2000. De totale export naar EU-landen daalde met 7% tot 226 mln. euro. Duitsland (58 mln. euro) en Groot-Brittannië (43 mln. euro) zijn de belangrijkste exportmarkten binnen de EU. De afzet naar België (+11%), Luxemburg (+11%) en Oostenrijk (+5%) groeide.

Ook de export naar landen buiten de EU is met 7% gedaald tot 261 mln. euro. De Verenigde Staten (104 mln. euro) en Japan (56 mln. euro) zijn nog steeds de belangrijkste afzetmarkten buiten de EU, maar ook naar deze landen is de export afgenomen, vooral veroorzaakt door een kleinere export van tulpen. De export van lelies naar deze landen is gestegen.

De laatste jaren was vooral het Verre Oosten een groeiende afzetmarkt. In 2002 groeide echter de afzet naar China slechts beperkt (+3%) en daalde de afzet naar Taiwan en Zuid-Korea met respectievelijk 19% en 15%. Groei in de export deed zich wel voor naar Australië (+20%), Mexico (+21%), Polen (+12%) en Rusland (+26%).

De exportgerichtheid van de bloembollensector biedt nieuwe kansen bij handelsliberalisatie. Anderzijds moeten deze kansen niet overschat worden, omdat de tarieven al relatief laag zijn en de wisselkoersen - met name de euro ten opzichte van de dollar - zeker zo belangrijk zijn. Ook de fytosanitaire bepalingen zijn niet onbelangrijk (Francois et al., 2003; Wildenbeest, 2003).

9.1.4 Boomkwekerijproducten

De afzet van boomkwekerijproducten is in het voorjaar van 2000 redelijk verlopen door een inhaalvraag na een slechte afzet najaar 2001. Vooral telers van siergewassen hebben hiervan geprofiteerd. De afzet in het najaar 2002 viel tegen. Tussen de gewasgroepen zijn de verschillen groot. Telers voor de institutionele markt hebben al jaren te kampen met krimpende overheidsbudgetten. In de teelt van rozenstruiken heeft een afname van het productieareaal tot iets meer lucht geleid. Bovendien is door de aangetrokken vraag de orderportefeuille beter gevuld dan afgelopen jaren. Dat geldt ook voor de vruchtboomteelt. Deze bedrijfstak profiteerde van de verbeterde prijsontwikkeling van hardfruit, waardoor een inhaalvraag is ontstaan om de uitgestelde investeringen in boomgaarden alsnog uit te voeren. Voor de siertelers is de afzet in het voorjaar dankzij het goede weer gunstig verlopen; de afzet in het najaar was wisselend.

Het voorjaar van 2003 trekt de lijnen van 2002 door. Met name in de pot- en containerteelt worden goede zaken gedaan. De afzet van bos- en haagplantsoen en laan- en parkbomen verloopt nog steeds stroef.

Ontwikkelingen in Duitsland erg belangrijk voor export

De totale exportwaarde van boomkwekerijproducten schommelt al enkele jaren rond de 400 mln. euro, zo ook in 2002. De belangrijkste reden hiervoor is de internationale economische malaise waarin met name Duitsland, het belangrijkste exportland, deelt. Positief is de toenemende export naar het Verenigd Koninkrijk.

Ongeveer 35% van de Nederlandse boomteeltproducten wordt in Duitsland afgezet. De Nederlandse productie speelt een aanvullende rol op de Duitse markt. Wanneer de Duitse economie weer gaat aantrekken en budgetten van overheden en consumenten voor tuingoed weer ruimer worden, is dit interessant voor de Nederlandse producenten. Wil men tijdig op deze ontwikkelingen in spelen, dan zal men moeten nagaan aan welke producten op lange termijn de meeste behoefte bestaat, alsook hoe de keten ingericht kan worden om snel en efficiënt op deze vraag in te spelen.

Steeds meer interactie met bloemisterijsector

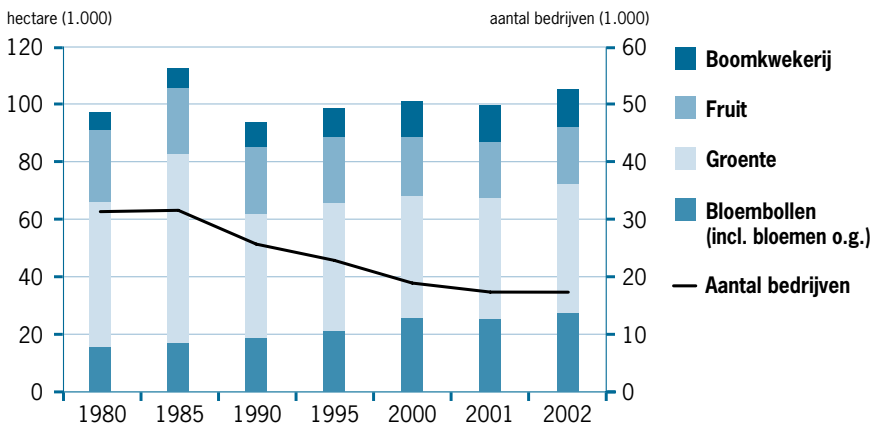
De introductie van de pot- en containerteelt en de teelt onder glas vervagen de grens tussen de boomteelt- en bloemisterijproducten. Er is dan ook sprake van een groeiende interactie tussen beide sectoren. De bloemveilingen spelen hierin met de afzet van vooral visueel aantrekkelijke producten een belangrijke rol. De interactie tussen de boomteelt- en de bloembollensector is minder sterk, de 'vaste planten' zijn de verbindende gewasgroep. De afzet verloopt echter vrijwel volledig via van elkaar onafhankelijke kanalen (Westerman et al., 2002).

9.2 Structuur

Het totale areaal opengrondstuinbouw nam in 2002 toe met bijna 5.800 ha. Het aantal bedrijven bleef vrijwel gelijk (figuur 9.2). Het gemiddelde areaal per bedrijf steeg van 5,7 ha in 2001 naar 6,1 ha in 2002. De gemiddelde bedrijfsomvang uitgedrukt in nge groeide eveneens, tot gemiddeld 106 nge (tabel 9.2 en figuur 9.4).

Ongeveer 7,5% van de toegevoegde waarde van het op binnenlandse grondstoffen gebaseerde agrocomplex hing in 2001 samen met de opengrondstuinbouw. De opengrondstuinbouw is met name in de kop van Noord-Holland, de Noordoostpolder en delen van Zeeland en Noord-Brabant sterk vertegenwoordigd (figuur 9.3).

Figuur 9.2 Areaal en aantal bedrijven met opengrondstuinbouw, 1980-2002

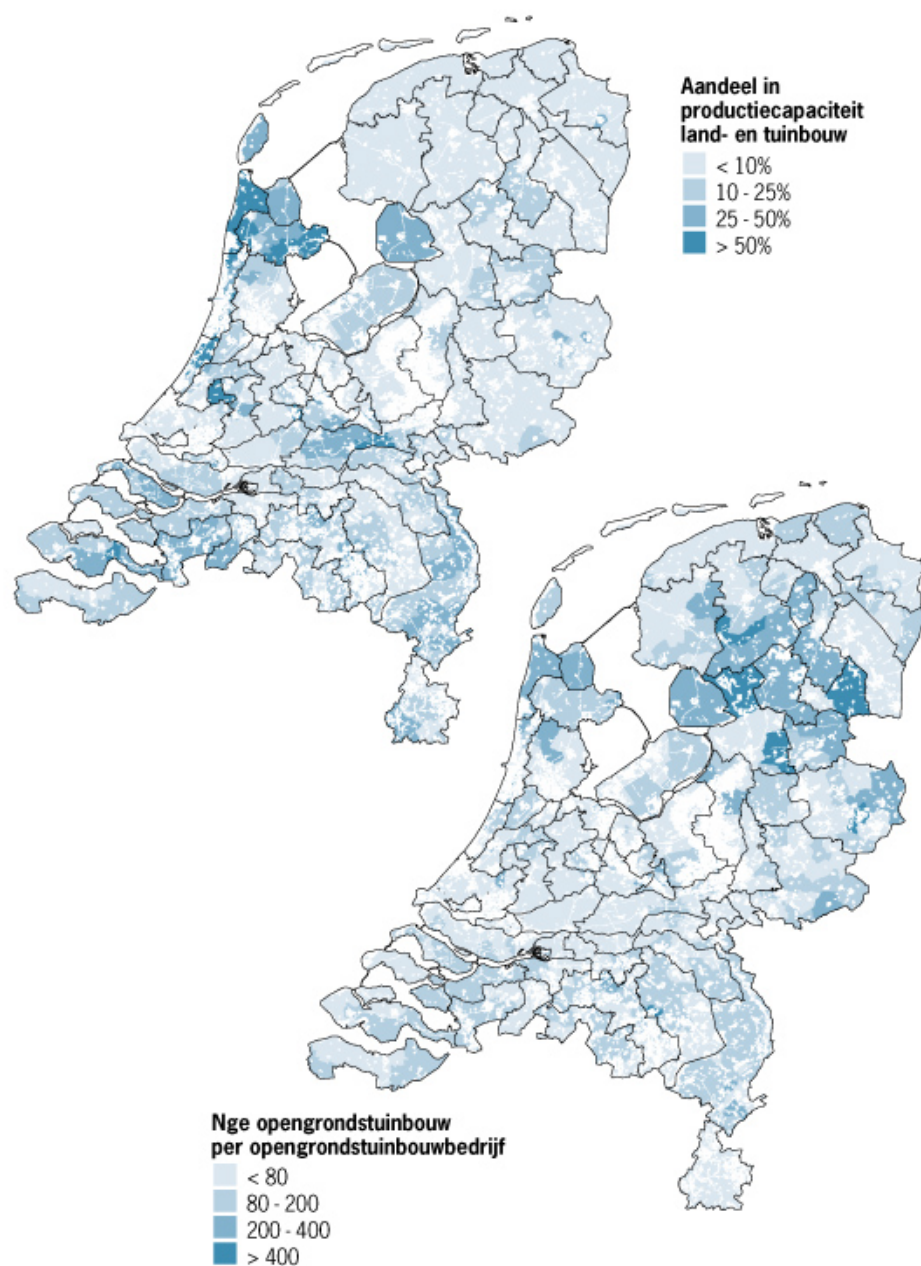

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking LEI.

Het areaal opengrondsgroente groeide in 2002 tot ruim 45.000 ha, circa 43% van het totale areaal opengrondstuinbouw. Het gemiddelde bedrijf was 74 nge groot. Slechts 21% van de bedrijven valt met meer dan 100 nge onder de noemer grootschalig (tabel 9.2).

Het areaal fruit is in 2002 minder sterk gedaald dan de afgelopen jaren. De laatste vijf jaar is ruim 17% van het areaal fruitbomen verdwenen. Van de appelbomen is de laatste vijf jaar zelfs ruim 25% gekapt. Vooral in Gelderland en Flevoland zijn naar verhouding veel appelbomen gekapt. Het areaal peren is met bijna 4% gegroeid in 2002. Bij de perenrassen is Conference veruit favoriet met een aandeel van 64% in de totale oppervlakte peren. Doyenné du Comice ligt daar ver achter met 18%. Ook bij de appelrassen steekt één ras, Elstar, er bovenuit met ruim 40% van de oppervlakte appels.

Figuur 9.3 Kenmerken van de opengrondstuinbouw per gemeente, 2002

Bron CBS-landbouw telling, bewerking LEI.

Tabel 9.2 Verdeling (%) opengrondstuinbouwbedrijven naar omvang (nge), 2002

	Omvang in nge				Aantal bedrijven	Nge/ bedrijf
	3-16	16-40	40-100	100 e.m.		
Opengrondstuinbouwbedrijven, totaal	18	22	32	28	9.404	106
Opengrondsgroentebedrijven	26	25	28	21	1.277	74
Bloembollenbedrijven	12	17	26	45	2.628	173
Fruitteeltbedrijven	25	24	38	13	1.986	52
Boomkwekerijen	16	26	34	24	2.298	92
Overige opengrondstuinbouwbedrijven	13	21	32	34	1.215	111

Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking LEI.

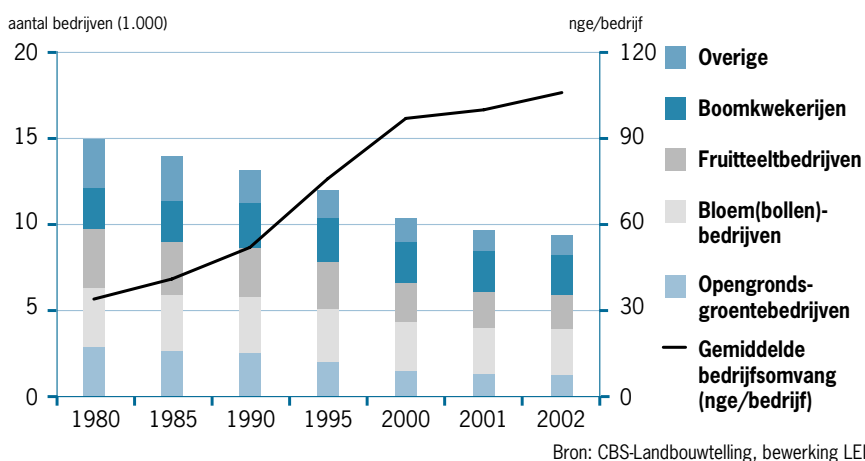
Jonagold en Jonagored volgen daarna. De gemiddelde omvang van het fruitteeltbedrijf was in 2002 52 nge. Een groot deel van de bijna 2.000 fruitteeltbedrijven heeft een relatief geringe omvang, maar ook in deze bedrijfstak zet de schaalvergroting langzaam door.

De opengrondsbloembollenbedrijven beslaan ruim 45% van de productiecapaciteit van de opengrondstuinbouw. Een opengrondsbloembollenbedrijf is gemiddeld ruim anderhalf keer zo groot als het gemiddelde opengrondstuinbouwbedrijf. Deze sector heeft ook relatief veel bedrijven groter dan 100 nge. Het totale areaal bloembollen was in 2002 ruim 24.200 ha, 7% meer dan in het voorgaande jaar.

In 2002 waren er bijna 2.300 boomkwekerijbedrijven die 21% van de productiecapaciteit van de opengrondstuinbouw voor hun rekening namen. Daarmee is de boomkwekerij de tweede sector binnen de opengrondstuinbouw. Het areaal boomkwekerijgewassen is het afgelopen jaar met bijna 6% gestegen tot 13.400 ha. Sinds 1980 is het areaal meer dan verdubbeld. De boomteelt concentreert zich in Boskoop, Noord-Brabant, het noorden van Limburg en de Betuwe.

Project seizoenarbeid werkt

In de opengrondstuinbouw wordt veel gebruik gemaakt van seizoenarbeid. Het gaat hier om kortdurende, eenvoudige werkzaamheden zoals oogsten en het verwerken van bijvoorbeeld asperges, aardbeien en fruit. Deze arbeid werd in het verleden meestal verricht door scholieren, studenten en huisvrouwen. Door onder andere een krappe arbeidsmarkt aan het begin van het huidige decennium is de beschikbaarheid van Nederlands personeel afgenomen. In 2001 is het project Seizoenarbeid gestart om de personeelsvoorziening te verbeteren en de illegale tewerkstelling te verminderen. Begin 2002 meldden zo'n 700 ondernemers in totaal 5.824 arbeidsplaatsen aan, een indicatie van het succes van het project. Asperge-, aardbeien-, opengrondsgroente- en hardfruitteelt waren de grote deelnemers aan het project. De deelname van de glastuinbouw viel tegen. De arbeidsplaatsen werden hoofdzakelijk (70%) gevuld door niet EU-arbeiders.

Figuur 9.4 Aantal en omvang opengroentuinbouwbedrijven, 1980-2002

Uit een door het LEI gehouden enquête blijkt dat de geworven seizoenarbeiders zeer tevreden waren dat op een legale wijze gewerkt kon worden. Ook kwam de wens naar voren om de maximale periode van tewerkstelling (3 maanden) te verlengen, zodat nog beter kan worden ingespeeld op de behoefte aan seizoensarbeid (SZW, 2002).

9.3 Bedrijfsresultaten

9.3.1 Opengroentebedrijven

Het bedrijfsresultaat van de opengroentebedrijven is in 2002 iets lager uitgevallen dan in 2001. De opbrengsten van de wintergroenten vielen tegen, de kosten stegen, onder andere door meer uitgaven voor bestrijdingsmiddelen. De rentabiliteit is geraamd op 84 tot 88 euro opbrengsten per 100 euro kosten. Door de toegenomen arbeidsbeloning is het gezinsinkomen uit bedrijf vergelijkbaar met 2001. De besparingen per bedrijf zijn vanwege de hogere gezinsbestedingen iets lager dan vorig jaar (tabel 9.3).

Investeren in marktpositie

De sector is bezig met een heroriëntatie op het gebied van de afzet. Investeren in de markt draait om keuzes maken over de positie in de markt, samenwerking met andere ketenpartners, etcetera. Deze investeringen laten zich niet in geld of investeringsbedragen uitdrukken, maar zijn wel bepalend in het proces van schaalvergroting voor de bedrijven die zich richten op continuïteit.

Tabel 9.3 Resultaten van opengrondstuinbouwbedrijven naar type, 1991-2002

	Opengronds- groentebedrijven	Fruitteelt- bedrijven	Bloembollen- bedrijven	Boom- kwekerijen
Kenmerken, 2002 a)				
Aantal bedrijven	905	1.480	1.010	2.025
Hectare per bedrijf	14,3	12,8	18,5	6,0
Nge per bedrijf	113	77	237	89
Ondernemers per bedrijf	1,20	1,20	1,83	1,26
Opbrengsten/kosten (%)				
1991-1995	82	75	103	90
1996-2000	86	78	98	93
2001	87	90	100	92
2002 (r)	84-88	88-92	93-97	88-92
Gezinsinkomen uit bedrijf per ondernemer (1.000 euro)				
1991-1995	21,7	14,1	62,6	42,5
1996-2000	32,0	16,0	56,5	45,0
2001	37,0	38,0	60,0	46,0
2002 (r)	32-42	30-40	35-45	39-47
Besparingen per bedrijf (1.000 euro)				
1991-1995	0,7	-5,5	66,6	13,0
1996-2000	5,5	-3,0	36,5	17,0
2001	8,0	12,0	45,0	18,5
2002 (r)	0-10	4-14	20-30	11-19

a) Bedrijven tussen 16 en 800 nge; afwijkingen met tabel 9.2 zijn mogelijk.

Bron: Informatienet.

Het uitstaande geld van de banken bij de opengrondsgroentebedrijven nam in 2002 wel toe, maar minder sterk dan de afgelopen jaren. Het spaarvolume van de bedrijven bij de bank is het afgelopen jaar sterker gestegen dan voorgaande jaren.

Naar een duurzame groenteketen

In 2002 is het project 'Duurzame Groenteketens' gestart. Doel is het ontwikkelen van een internationaal ketenconcept voor jaarrond aanbod van duurzaam voortgebrachte aardappelen, groente en fruit. Het onderzoek valt uiteen in een drietal deelprojecten: het uitvoeren van een consumentenonderzoek, het bepalen van duurzaamheidsaspecten en het bestuderen van de keteninrichting.

In het consumentenonderzoek draait het om de vraag welke variabelen van invloed zijn op de voorkeur voor duurzame groente, het al dan niet kopen van duurzame groente en de frequentie waarmee duurzame groente wordt gekocht. (Mol en Koelemeijer, 2003).

Voor het bepalen van duurzaamheidsaspecten in internationale groenteketens wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de certificatieprogramma's van de Stichting Milieukeur, waarin onder andere eisen aan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, meststoffen en verpakkingen gesteld worden om milieuwinst te verkrijgen. Ook wordt een set van procedures opgesteld om op een eenvoudige wijze te komen tot eisen voor de teelt van gewassen in andere landen. Voor andere duurzaamheidsaspecten, zoals sociale aspecten, zal aansluiting gezocht worden bij andere wettelijke systemen als EUREP GAP.

Voor het jaarrond beschikbaar krijgen van duurzame groente is de inrichting van de keten van belang. Om dit goed te kunnen realiseren is in eerste instantie een inventarisatie uitgevoerd naar de knelpunten in de ontwikkeling van Milieukeurketens. Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat bij de detailhandel geringe bereidheid bestaat om een meerprijs te betalen. Ook de jaarrond beschikbaarheid van duurzame groenten is een probleem. Bij de telers zijn de hogere bedrijfsrisico's, de geringe samenwerking voor het gedoseerd op de markt laten komen van producten en de problemen om jaarrond te leveren belangrijke knelpunten.

9.3.2 *Fruitteeltbedrijven*

De bedrijfsresultaten van de fruitleeltbedrijven blijven in 2002 op het niveau van 2001. Door de gunstige prijzen en de beduidend grotere perenproductie zijn de opbrengsten in 2002 7% hoger dan in 2001, voldoende om de gemiddelde kostenstijging van 5% op te vangen. De kosten zijn vooral toegenomen vanwege hogere arbeidskosten en duurder gewasbeschermingsmiddelen. De geraamde rentabiliteit komt daardoor uit op een niveau dat gelijk is aan het jaar ervoor: 88 tot 92% (tabel 9.2). Ook gezinsinkomen en besparingen liggen op het niveau van 2001.

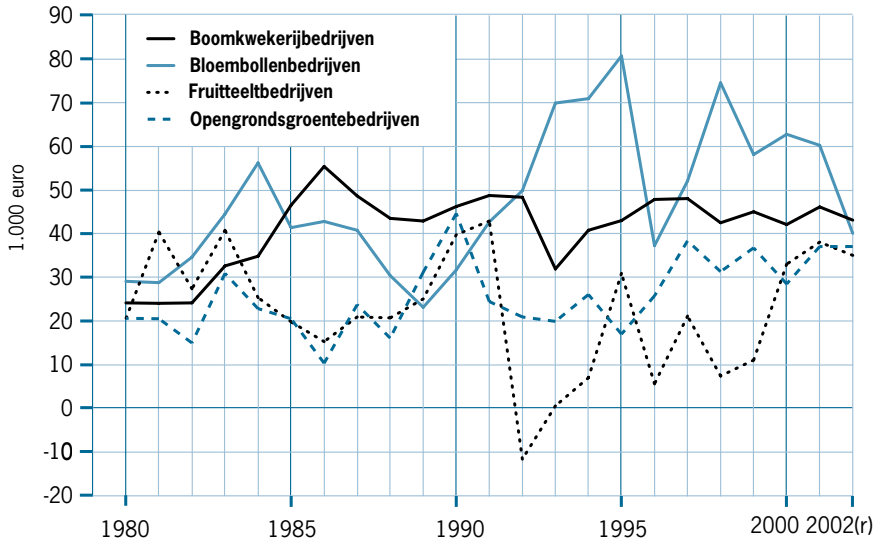
Alleen financieel sterke bedrijven investeren

Binnen de sector zijn duidelijke verschillen waarneembaar tussen de financieel sterke en minder sterke bedrijven. De sterkere bedrijven zijn in de periode van matige prijsvorming op basis van eigen kasstromen in staat geweest om vervangingsinvesteringen in aanplant en assortiment te realiseren. Nu de rendementen in 2001 en 2002 op een hoger niveau liggen dan voorgaande jaren, ontstaat op deze financieel sterkere bedrijven meer belangstelling voor investeringen in grond en gebouwen. Daartegenover staan de bedrijven die de afgelopen jaren hun vervanging niet op peil hebben weten te houden. Deze bedrijven halen onvoldoende rendement en worden stilaan afgebouwd. Ook voor de financieel sterkere bedrijven zal de continuïteit in belangrijke mate afhangen van de wijze waarop wordt ingespeeld op de marktvraag.

9.3.3 *Bloembollenbedrijven*

De resultaten van de bloembollenbedrijven zijn in 2002 minder goed dan in voorgaande jaren. De totale kosten zijn licht gestegen; vooral de arbeidskosten gingen omhoog door stijgende uurlonen en extra inzet van duurder personeel via uitzendbureaus in plaats van scholieren. Ook de rentekosten stegen licht in 2002. Een deel van de algemene kostenstijging van productiemiddelen wordt gecompenseerd door verdergaande schaalvergroting en mechanisatie. Als gevolg van dalende

Figuur 9.5 Gezinsinkomen uit bedrijf per ondernemer op opengrondstuinbouwbedrijven, 1980-2002

Bron: Informatienet.

opbrengsten en stijgende kosten ligt de geraamde rentabiliteit lager dan in 2001, naar verwachting tussen de 93 en 97 euro opbrengsten per 100 euro kosten. De inkomens en besparingen liggen op een beduidend lager niveau dan voorgaande jaren (figuur 9.5).

Stagnerende investeringen

Een belangrijke ontwikkeling binnen de tulpenteelt is de opkomst van de nettenteelt; dit vereenvoudigt het rooien van bollen in zware grond. De afgelopen jaren is hierin en de daarmee samenhangende mechanisatie geïnvesteerd. De lagere rentabiliteit in 2002 zorgde echter voor een stagnatie in de investeringen. De investeringen die nog verricht zijn hadden betrekking op koel- en verwerkingscapaciteit en milieumaatregelen. In de broeierij is in 2002 met name geïnvesteerd in broeien van de bloembollen op water in plaats van potgrond. Deze ontwikkeling heeft de laatste jaren een hoge vlucht genomen; de verwachting is dat dit de komende jaren versneld zal doorzetten. Ook is geïnvesteerd in bewaaraccommodaties en interne transportsystemen. Het uitstaande geld van banken op bloembollenbedrijven is licht gedaald als gevolg van doorlopende aflossingen en stagnerende investeringen.

9.3.4 Boomkwekerijen

De Nederlandse boomkwekerij is in 2002 niet in staat gebleken uit het dal te klimmen waar het de laatste jaren in terechtgekomen is. Per gewasgroep verschillen de resultaten sterk. Telers voor de

Akkerbouw

Kernpunten:

- productievolume pootaardappelen gedaald, productievolume overige akkerbouwproducten gestegen
- opbrengstprijzen meeste akkerbouwproducten fors onderuit
- EU-hervormingsvoorstellen leiden tot inkomensverlies in de Nederlandse akkerbouwsector
- areaal akkerbouwgewassen met 3,5% gedaald, oppervlakte biologische akkerbouwgewassen blijft klein
- bedrijfsresultaten akkerbouwbedrijven flink verslechterd
- akkerbouwers afwachtend met investeringen

10.1 Markten

Het productievolume van de Nederlandse akkerbouwproducten groeide in 2002 ten opzichte van 2001 over de hele linie met enkele procenten. Alleen in de pootaardappelsector was sprake van een kleiner productievolume (tabel 10.1).

10.1.1 Aardappelen

In 2002 is de productie van pootaardappelen met 3% afgenomen (tabel 10.1). Door het natte najaar van 2001 hebben verschillende bacterieziekten zich gemakkelijk kunnen verspreiden in de pootaardappelen. Hierdoor zijn in 2002 veel aardappelen afgekeurd of in klasse verlaagd. Per saldo leidde dit tot lagere kilogramopbrengsten en een kleinere totale productie.

Tabel 10.1		Productievolume (1.000 ton) akkerbouwproducten in Nederland, 1999-2002					
	Gemiddelde 1999-2002	1999	2000	2001	2002	2002 in % van 2001	
Aardappelen, totaal	7.682	8.221	8.127	7.015	7.363	105	
Consumptieaardappelen	4.108	4.426	4.465	3.591	3.948	110	
Pootaardappelen	1.431	1.517	1.496	1.377	1.335	97	
Zetmeelaardappelen	2.143	2.278	2.166	2.047	2.080	102	
Suikerbieten	6.561	7.317	6.727	5.948	6.250	105	
Zaaiuien (excl. uitval)	763	735	788	750	777	104	
Granen, totaal ^{a)}	1.405	1.255	1.509	1.430	1.425	100	
Tarwe	1.011	851	1.143	991	1.057	107	

a) Tarwe, gerst, rogge, haver en triticale.

Bron: CBS.